

YAZAR HAKKINDA

Dionysos ile

Dünyanın en özel kentlerinden olan İstanbul'da dünyaya geldi. Orta ve lise öğrenimini Saint Joseph Fransız Lisesi'nde yaptı. Hacettepe Üniversitesi'nde nükleer enerji mühendisliği okudu. Üniversite sırasında Fraktaller, Mandelbrot Kümesi, kuantum fiziği ve zaman üzerine çalıştı. Daha sonra Marmara Üniversitesi'nde insan kaynakları yönetimi yüksek lisansı yaptı. Radyoculuk hayalini çeşitli radyolarda ve TRT'de radyo

programları yaparak gerçekleştirdi. Mitoloji ve paganizm araştırmaları hayatının vazgeçilmezlerinden oldu. İngilizce, Fransızca ve Latince bilen yazar ayrıca paganizm, mitoloji, dinler tarihi, sanat tarihi, sinema ve müzik konusunda çeşitli seminerler vermektedir. Yayımlanmış kitapları: *Enok'un Kitabı* (Yayıma Hazırlayan), *Masallar Anlatıldıkça Gerçek Olur, İstanbul'un Latin Çağı, Roma Bilgeliği, İstanbul'un Pagan Çağı, Gizemlerle Dolu Salgınlar Tarihi, Kadim Cadılık Öğretisi – Wicca, Paganizm I – Kadim Bilgelige Giriş, Paganizm II – Mezopotamya ve Mısır, Ayasofya'nın Gizli Tarihi* (Pelin Çift ile beraber), *Masalıcı, Kelt ve Germen Paganizmi, İstanbul'un Gizli Tarihi* (Pelin Çift ile beraber)

DESTEK YAYINLARI: 1704
MİTOLOJİ: 2

ERHAN ALTUNAY / DIONYSOS

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Destek Yapım Prodüksiyon Dış Tic. A.Ş.

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül

Editör: Erhan Altunay - Özlem Esmergül

Son Okuma: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: Sedat Gösterikli

Sayfa Düzeni: Melike Doğan

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal - Nursefa Üzümler Kalender

Destek Yayınları: Ocak 2023
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-836-5

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

Tel. (0) 212 613 30 06

ERHAN ALTUNAY

TANRILARIN
ÇAĞRISI

DIONYSOS

Bize Ne Mesaj Veriyor?

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
Bir Dionysos Töreni	13
Dionysos'un Öyküsü	21
Sıra Dışı Bir Tanrı.....	27
İki Kere Doğan.....	43
İntikamcı Tanrı	61
Şarap Tanrısı Olarak Dionysos	65
Dionysos Ritüelleri.....	85
Dionysos ve Tiyatro.....	109
Dionysos Olmak Daha Ne Gerektirir?	121
Sonuç Olarak:.....	132
KAYNAKÇA	133

ÖNSÖZ

Mitoloji konusunda bir kitap serisi hazırlamak, örnekleri belki binlerce olan türde ve üzerinde çok çalışılmış bir alanda, yeni sözler bulmak, yeni söylemler getirmek demektir. Bu şekilde baktığımızda, yeni bir söylemle gelmek çok zor bir iş olarak görünür.

Oysa mitoloji, üzerinde çok mürekkep akıtıldığı halde, en yanlış anlaşılan kavramlardan biridir. Günümüzde mitolojik öykülere, uzaylılar, kozmik yaratıcılar ve hatta “genetik deneyler” karışmaya başlayınca bu konuya yeniden eğilmenin gerekliliği ortaya çıkmıştır benim açımdan.

Mitoloji yüzyıllar boyunca insanlığın önemli konularından biri olmuşsa da bir o kadar fikir ayrılığı barındırmıştır.

Mitlerin “gerçeklik”ten, “eski zamanların öyküleri”ne döndüğü yıllardan itibaren insanlar bu konuda kafa yormuşlar ve bu yaratım sürecini anlamaya çalışmışlar, ortaya teoriler atmışlardır.

Günümüzde akademik çevrelerde bazı akademisyenler tarafından hâlâ “eski zamanların uydurma öyküleri” olarak görülen mitoloji aslında çok daha karmaşık ve etkili bir aktarım sürecini oluşturmaktadır.

Mitler, insanın varoluş serüveniyle başlar. İnsanlığın ilk zamanlarına dönersek, insanı Doğa içinde yalnız ve korumasız bir varlık olarak görürüz ve yaşamını sürdürebilmek için Doğa ile uyum sağlamak, onun ritmine uymak zorundadır. Gece-gündüz, mevsimler, gök cisimlerinin hareketleri onun için kontrol edemeyeceği bir dünya sunmakta, varoluşu bu döngülerin ritmine bağlı olarak onu bu “kutsallığa” bağlamaktadır. Bu bağlamda insanın tek seçeneği, bu akışa bir katkıda bulunmaktır. Bu da ancak ritüellerle mümkün olabilir.

Yerküre üzerindeki her toplum kendi ritüellerini yaratmıştır ve ritüeller toplumların vazgeçilemez parçası olmuştur. Fakat ritüel, var olmasının yanı sıra, aktarılması da gereken bir pratiktir. Zamanla dramalar da içermeye başlayan ritüellere, canlandırılan öyküler de eşlik etmiş ve toplumun sözlü kültürünün bir parçası olarak gelecek kuşaklara aktarılmıştır. İşte bu aktarım süreci mitlerin doğuşuna da kaynaklık etmiştir.

Dolayısıyla her ritüel, öyküleştirilmiş, bir mit üzerinden aktarılmıştır ve bu sayede gelecek kuşaklar zengin bir hazineye sahip olabilmışlerdir. Zaman içinde, Doğa olayları, kahramanlık öyküleri, önemli kişiler de mitolojinin birer parçası oldularsa da başlangıçta ritüellere kaynak teşkil etmesi çok önemlidir. Aktarım süreci her türlü unsuru kendi üzerinde taşıyarak gelecek kuşaklara ulaşmıştır.

Aynı şekilde mitlerin arkasında Doğa olaylarını, bir zamanlar gerçekleşen savaşları, kahramanlık öykülerini hatta bazı erginlenme ritüellerinin didaktik öykülerini görmek olasıdır. Bu şekilde baktığımızda mitoloji bize insanlığın varoluşundan bu yana büyük bir sözlü kültür hazinesi de getirmektedir.

Mitlerin toplum içindeki aktarım görevini zamanla efsaneler, özellikle masallar almış olsa da mitlerin içeriği her zaman ilgi çekmiştir.

O halde mitolojiyi “uydurma öyküler” görünüşünden tamamen kurtarıp, taşınmasına vesile olduğu aktarımlar bağlamında görmek, buna göre inceleyip değerlendirmek, yorumlamak ve anlamak çok önemlidir.

Geçtiğimiz yüzyılın en önemli mitoloji araştırmacısı Joseph Campbell'ın da özellikle vurguladığı gibi, **mitolojinin aynı zamanda kendi içimizde yaşanan süreçlerle olan alakasını da keşfetmek gerekir.**

Campbell, mitolojinin psikolojiyle de ilgisini ortaya koyan bütün mitleri incelemiş ve insanın “özü” ile olan ilgisini ortaya koymaya çalışmıştır. Mitoloji bu açıdan incelendiğinde de büyük hazineler ortaya koymaktadır.

Öyleyse, mitolojiyi uydurma öyküler olarak görmekten vazgeçip, konuyu insandan soyutlayıp “uzaylılara” bağlama kolaycılığına ve akıldışılığına kaçmadan, gerçek özü ve aktardığı toplumsal bilgiler açısından incelemek, bizim bu kitaptaki amacımız olacaktır.

Mitolojik kitap serimizin ilk kitapları Yunan Mitolojisi, daha doğrusu Helen tanrıları ve tanrıçalarıyla ilgili olacaktır. Bu seçimin nedeni üzerine çok daha fazla kaynağa sahip olmamız kadar, bu tanrı ve tanrıçaların 19. yüzyıldan itibaren yüzünü Batı’ya dönen Türk toplumu tarafından daha iyi tanınması ve toplum üzerinde daha etkili olmasıdır. Helen Mitolojisi çokça bilinirken, asıl kaynağının Anadolu olduğunun anlaşılması zaman almıştır.

Batı toplumlarına baktığımızda, özellikle Rönesans ile beraber, düşün yaşamının kaynağına her zaman Yunan ve Roma’yı koyduklarını görürüz. Hatta ilkçağ ile Rönesans’a, yani yeniden doğuşa, klasik kültürün yeniden canlanmasına kadar geçen süreye, kaybedilmiş bir ara dönem olarak düşünerek ortaçağ adını vermişlerdir.

On dokuzuncu yüzyılda ise bu ağzı açık Helen hayranlığı hâd safhaya çıkmıştır. Hatta Batılı aydınlar, Helen bağımsızlık hareketi saflarında yer almışlardır; bir örnek vermek gerekirse Lord Byron 19 Nisan 1824'te Türklere karşı savaşı Helenleri desteklemek için geldiği Helenistan'da Messolongion'da ölmüştür.

“Helen Mucizesi” safsatası ise Batı'nın bu gelenekselleşmiş Helen hayranlığı sonucunda ortaya çıkmıştır.

Batı'nın, uygarlığının temelinde Helen uygarlığının olduğunu varsaymasının en büyük nedeni Romalıların uygarlıklarının kökeninde Helenleri görmeleridir. Yirminci yüzyılın başına kadar eski Anadolu uygarlıkları hakkında bilgi sahibi olmayan Batı uygarlığı bu geleneği devam ettirmiş ancak arkeolojik keşifler bu görüşü yavaş yavaş değiştirmeye başlamıştır.

Anadolu uygarlıkları hakkında daha çok araştırma ve kazı yapılmasıyla birlikte bu kültürün kaynağında Anadolu'nun olduğu anlaşılmıştır.

Anadolu hakkında bugün edindiğimiz bilgilerin çoğu ortada yokken “Koca Balıkçı” Cevat Şakir Kabaağaçlı, Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu hatta İsmet Zeki Eyüboğlu gibi isimlerin dikkatleri Anadolu kültürüne çekmeleri bu toprağın insanların nasıl bir kültür mirası üzerinde olduklarını anlama-

larına yardımcı olmuştur. Biz de Helen mitlerine bakarken kendi topraklarımızın özünü keşfedebiliriz.

Mitoloji serisinin ilk kitabının *Dionysos* olması da anlamlıdır; çünkü Dionysos gibi Helen toplumu-na başkaldırabilmiş ve Anadolu aydınlığını temsil etmiş bir tanrıyı konu etmektedir.

Umarız bu küçük kaynak, yukarıda saydığımız isimlerin açtığı yolda bugüne bir ışık olur.

Bir Dionysos Töreni

Düğüne az bir zaman kalmıştı, aileler ve akrabalar da en az gelin kadar heyecanlıydı. Gelinin kız arkadaşları bütün hazırlıklarla yakından ilgilendiler. Kıyafetler, ayakkabılar, takılar, kokular, süslemeler, makyajlar, saçlar... Her detay incelikle düşünülmüştü. Akşamki kına gecesinde de hiçbir şey eksik olmamalıydı.

Yatsıdan sonra mahallenin kızları ve kadınlar kına gecesinin yapılacağı alanda toplandılar. Gelinin baba evinde uyuyacağı bu son gece, onun evliliğe geçişi açısından önemli bir gece olduğundan, her şey kusursuz olmalıydı. Baba evi ilk defa böylesi bir geceye sahne oluyordu; salonun her köşesinde mumlar yanıyordu, sepetler dolusu çiçekler vardı etrafta.

Genç kızın baba evinden çıkışı artık onun kadınlığa adım atışı anlamına geldiğinden, kadim zamanların bir geçiş ritüeli havasında hazırlanmış-

tı ortam. En şık kıyafetleriyle gelen misafirlere ilk ikramlar dağıtıldı. Sadece kızlarla ve kadınlarla doluydu ortam... Erkeğin gözlerinden uzak bir eğlence gecesi başlamak üzereydi.

Beklenen an gelmişti, gelinin en sevdiği iki arkadaşası nedimesi olmuş, mum taşıyan bekâr kızların eşliğinde, şık bir bindallı içinde salona doğru ilerliyordu gelin. Çılgınca bir alkış koptu o an. Gelin bu coşkulu karşılamaya rağmen sessizce yerine oturmuş, kına merasiminin başlamasını beklemekteydi. Kına bu önemli geçiş töreninin en görünür simgesi sayılmaktaydı.

Kına yakma merasimi görkemli bir şekilde gerçekleştirildikten sonra, yemek servisi yapılmış, arkasından da kadınlar meydana çıkıp en coşkulu müzikler eşliğinde, oyun havalarıyla türlü çeşitli danslar etmeye başlamışlardı.

Kına merasiminin en ilginç âdetlerinden biri de gelini ağlatmaktı elbette. Kolay değildi tabii, gelin artık kadınlığa geçecekti ve baba evini terk edecekti. Davetliler çok bilindik bir şarkıyla gelini ağlattılar:

“Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar

Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar

Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler

Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler

*Annesinin bir tanesini hor görmesinler
Annesinin bir tanesini hor görmesinler
Uçan da kuşlara malum olsun
Ben annemi özledim
Hem annemi hem babamı
Ben köyümü özledim.”*

Uzak bir köye gelin giden Zeynep’in hazin öyküsünü anlatan bu Trakya türküsü eşliğinde, gelin duyulanır, ağlar ama girdiği bu yeni yolda da kararlıdır, kendinden emindir. Hem ağlayacaktır hem gidecektir.

Ellerinde mumlarla dans eden kızların yavaş yavaş alandan çekilmesiyle tören eğlencelerle sona ermiş olacaktır.

Toplumumuzda neredeyse hemen her kadının bir şekilde tanık olduğu ya da bizzat dahil olduğu bir törendir bu. Sanırım hiçbirimize yabancı değil. Kına gecesi töreni, çok eski yıllardan beri başka törenlerin izlerini taşımaktadır aslında. Sözüünü ettiğim törenlerin başında tabii ki Dionysos törenleri gelir. Bu tür törenler toplum içinde ahlak normlarına uyararak, bugünkü kına gecesi törenleri şeklinde kendilerini gösterirlerken eski içeriklerini de hiç kaybetmemişlerdir. Bir başka deyişle, **kına gecesine iştirak edenler, aslında binlerce yıllık bir törenin izlerini de yaşamaktadırlar;**

önceleri de kadın kadına yapılan Dionysos törenlerinin...

Çağlar boyunca kadının bir etkinliğe ya da eğlenceye katılması hep “tehlikeli” görülmüştür. Özellikle de “kadın kadına” eğlenceler erkekler tarafından “kötü” diye kabul edilmiştir. Oysa kadınların özgürce katılabildiği Dionysos eğlenceleri, her ne kadar egemen güçler bundan hoşlanmasa da, toplum tarafından kabul edilmiş ve popüler olmuştur.

Dilerseniz geçmişe dönük olarak bu törenlerin köklerine birlikte bakalım.

Evliliği kutsayan bu tür törenler ilk çağlarda çok yaygındı; evlilik en eski zamanlardan beri paganlar tarafından da kutsal kabul edilmiş, hatta dünyayı yenileyen ve yineleyen gücün kaynağı olarak kabul edilmişti.

Neden mi?

Dünyayı bir “Anne” yani Ana Tanrıça olarak gören pagan toplumları, her bahar gelişinde yeryüzünün, Ana Tanrıça’nın eşi Tanrı tarafından döllendiğini kabul etmişler ve ekinlerin yeşermesini, bolluk ve bereketin gelmesini buna bağlamışlardı.

Kutsal Birleşme ya da çok kullanılan adı ile “hieros gamos” (ἱερός γάμος) yaşamın devamını sağlayan en büyük güçtü. Tanrı, Ana Tanrıça’yı baharda döllemekte, yılın altı ayı onunla birlikte olmakta ve sonrasında yeraltına çekilmekteydi.